

การศึกษาประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และความสำคัญของพระธาตุแดนใต้*

THE STUDY OF HISTORY BELIEF AND THE SIGNIFICANCE OF THE RELIC - ENSHRINING PAGODA IN SOUTHERN THAILAND

สิทธิโชค ปานะศรี

Sitthichok Panasree

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

E-mail: Chokpana07@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของพระธาตุแดนใต้ 2) เพื่อศึกษาความเชื่อของชุมชนในภาคใต้ที่มีต่อพระธาตุแดนใต้ และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของพระธาตุแดนใต้ที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในภาคใต้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูป/คน นำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า 1) ประวัติศาสตร์ของพระธาตุแดนใต้ 1.1) พระบรมธาตุไชยา เป็นพุทธเจดีย์แบบสมัยศรีวิชัย สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1200 สมัยอาณาจักรศรีวิชัยเจริญรุ่งเรือง เป็นที่บรรจุพระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 1.2) พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีตำนานและคัมภีร์ต่าง ๆ อธิบายว่า ผู้ก่อสร้าง คือ พระเจ้าศรีธรรมโศกราช 1.3) พระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว เป็นพระมหาธาตุเจดีย์ที่เก่าแก่ของจังหวัดพัทลุง สันนิษฐานว่า พระยากรุงทองแห่งกรุงสทิงพาราณสี เป็นผู้สร้าง 2) ความเชื่อของชุมชนในภาคใต้ที่มีต่อพระธาตุแดนใต้ มี 5 ประเด็น ได้แก่ 2.1) ความเชื่อด้านประวัติศาสตร์ 2.2) ความเชื่อด้านขนบธรรมเนียมประเพณี 2.3) ความเชื่อด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม 2.4) ความเชื่อด้านจิตใจ และ 2.5) ความเชื่อด้านบุคคลและวัตถุที่เกี่ยวข้อง 3) ความสำคัญของพระธาตุแดนใต้ที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในภาคใต้ พระธาตุแดนใต้ ได้แก่ พระบรมธาตุไชยา พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และพระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว เป็นสัญลักษณ์แห่งพลังศรัทธาของชาวภาคใต้ ซึ่งแสดงออกถึงพลังศรัทธาต่อพระธาตุแดนใต้ผ่านทางประเพณีและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: พระธาตุแดนใต้, ประวัติศาสตร์, ความเชื่อและความสำคัญ

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) to study the history of the pagoda in Southern Thailand; 2) to study the beliefs of the Southern communities towards the pagoda in Southern Thailand, and 3) to analyze the importance of pagoda in Southern Thailand to the community as a symbol of the faith power of the people in southern Thailand. This is qualitative research by studying the document and in-depth interviews with 18 key informants, presenting the descriptive research results. The study found that: 1) The history of the pagoda in Southern Thailand 1.1) Phra Boromathatchedi Chaiya. It is a Buddhist pagoda in the Srivijaya period, presumably built around 1200 B.E., in the prosperous Srivijaya Kingdom, containing the relics of the Lord Buddha. It is assumed that Aged about the 14th century Buddhist era. 1.2) Phra Borommathatchedi Nakhon Si Thammarat. It has a long history with various legends and scriptures explaining that the constructor was Phra Sri Thammasokaraj. 1.3) Phra Mahathat Wat Khian Bang Kaew. It is the oldest pagoda of Phatthalung Province. It is assumed that Phraya Krung Thong of Sathing Paranasi was the creator. 2) The beliefs of the Southern communities towards the pagoda in the Southern Thailand. There are 5 issues, namely 2.1) historical beliefs 2.2) beliefs in traditions 2.3) beliefs in architecture and fine arts 2.4) mental beliefs and 2.5) personal and relevant beliefs. 3) The importance of pagoda in the Southern Thailand to the community as a symbol of the faith power of the people in the southern Thailand. The Southern pagodas such as Phra Boromathat Chaiya, Phra Borommathatchedi Nakhon Si Thammarat, and Phra Mahathat Wat Khian Bang Kaew. It is a symbol of faith power which demonstrates the power of faith in Southern pagodas through traditions and culture.

Keywords: Pagoda in The Southern Thailand, History, Belief and The Significance

บทนำ

ภาคใต้ เป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาตินานาชนิด หากเปรียบประเทศไทยเป็นขวาน ภาคใต้ คือ ด้ามขวานทองของไทย อันเป็นส่วนหนึ่งของแหลมมลายู มีทะเลจีนของมหาสมุทรแปซิฟิกอยู่ทางด้านตะวันออก และทะเลอันดามันของมหาสมุทรอินเดียอยู่ทางด้านตะวันตก มีเนื้อที่ทั้งหมด 70,715 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 44 ล้านไร่ เป็นที่ตั้งของจังหวัด ต่าง ๆ รวม 14 จังหวัด คือ กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส

ปัตตานี พังงา พัทลุง ภูเก็ต ยะลา ระนอง สงขลา สตูล และ สุราษฎร์ธานี (ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ, 2534) นอกจากดินแดนภาคใต้จะมีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติแล้วยังกล่าวได้ว่า เป็นดินแดนที่เปี่ยมด้วยศาสนโบราณสถานที่สำคัญมากมาย โดยเฉพาะพระบรมธาตุเจดีย์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในดินแดนภาคใต้ พระบรมธาตุไชยา เป็นเจดีย์แบบศรีวิชัยสันนิษฐานว่า มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 ในสมัยอาณาจักรศรีวิชัยเจริญรุ่งเรืองไม่ปรากฏประวัติการสร้างและผู้สร้าง การกำหนดอายุของพระบรมธาตุไชยา ถู้อาจารย์จารึกหลักที่ 23 เป็นหลัก (กรมศิลปากร, 2525) จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. 1318 ด้านที่ 1 ตอนต้นเป็นการยกย่องพระเกียรติพระเจ้ากรุงศรีวิชัย ตอนปลายกล่าวถึงการประดิษฐานปราสาทหินสามหลังและพระสถูปเจดีย์ ด้านที่ 2 จารึกยังไม่เสร็จ กล่าวยกย่องพระเกียรติพระเจ้าศรีมหาราชในราชวงศ์ไศเลนทร สถานที่พบจารึกหลักนี้ยังไม่แน่นอน แต่นักโบราณคดีส่วนมากสันนิษฐานว่า น่าจะพบที่สุราษฎร์ธานีมากกว่าที่นครศรีธรรมราช ขนาดของพระบรมธาตุไชยาวัดจากฐานถึงยอดสุดมีความสูง 24 เมตร ฐานจากด้านทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกยาว 13 เมตร และจากด้านเหนือถึงด้านใต้ยาว 18 เมตร ฐานของพระบรมธาตุไชยาเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีเจดีย์ขนาดเล็กประจำตามทิศทั้ง 4 ก่อนหน้านี้เป็นเจดีย์ศิลาทรายสีแดง ปัจจุบันเหลือเพียงองค์ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้เพียงเดียวเท่านั้น (กรมศิลปากร, 2525) สอดคล้องกับการศึกษาของคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ที่ว่า พระบรมธาตุไชยา ตั้งอยู่ในวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร อำเภอไชยา ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับช่าง หรือเวลาก่อสร้างที่ชัดเจน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544)

พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช หรือพระบรมธาตุนคร เป็นปูชนียสถานสำคัญที่สุดของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุราชวรมหาวิหาร ริมถนนราชดำเนินในตัวเมืองนครศรีธรรมราช ตำนานเก่าเล่าว่าสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 1300 แรกทีเดียวองค์พระบรมธาตุเป็นศิลปะสมัยศรีวิชัยแบบพระธาตุไชยา ครั้นต่อมาพระยาศรีธรรมมาโศกราช เจ้าผู้ครองเมืองนครได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อราวปี พ.ศ. 1700 พร้อมทรงแปลงรูปทรงขององค์เจดีย์ใหม่เป็นแบบทรงลังกา ปัจจุบันพระบรมธาตุนครสูง 38 วา 2 ศอก (77 เมตร) ฐานพระบรมธาตุเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสยาวด้านละ 13 วา 5 นิ้ว (26 เมตร 12 เซนติเมตรโดยประมาณ) มีรูปปั้นหัวช้างโผล่ออกมาจากฐานรวม 22 เชือก มีพระเจดีย์รายทรงลังกาคงขนาดย่อมเป็นเจดีย์ทิศเรียงรายอยู่โดยรอบ ยอดพระบรมธาตุนครจากฐานบัวคว่ำบัวหงายถึงยอดพระเจดีย์ ซึ่งสูง 24 เมตรนั้น หุ้มด้วยทองคำบริสุทธิ์ น้ำหนักทอง 64,000 บาท หรือประมาณ 216 กิโลกรัม โดยทุกปีจะมีประเพณีไหว้พระบรมธาตุนครในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา จัดเป็นงานประจำปีใหญ่โต 5 วัน 5 คืน มีพุทธศาสนิกชนชาวปักษ์ใต้เดินทางไปนมัสการกันมาก รวมทั้งชาวไทยที่อยู่ในไทรบุรีและกลันตันก็พากันมาไหว้ (ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ, 2534)

พระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว มีข้อความปรากฏในประชุมพงศาวดารภาคที่ 15 พงศาวดารเมืองพัทลุงว่า กุมารแลนางเลือดขาวก็พาสมัครพรรคพวกขึ้นช้างพรายคชวิไชยมณฑล หมอเฒ่าแก่นมั่นคงความขังพังตลับ หมอเฒ่าสี่เทพความญไปทางทิศอีสานพระเกิด ก็ตั้งพักอยู่ ณ บางแก้ว แต่นั้นมาก็เรียกกุมารนั้นว่า “พระยา” ครั้งนั้นนางเลือดขาวยกเอาทรัพย์สร้างพระพุทธรูปแลอุโบสถไว้ที่ตำบลสทิงหวีหนึ่ง เดียวนี้ก็เรียกว่า “วัดสทิงใหญ่” แต่รกร้างมานานแล้ว ฝ่ายพระยากุมารก็เอาทรัพย์ทำวิหารแลพระพุทธรูป แล้วจึงจาลึกลงไว้ในแผ่นทองคำเป็นตำนานให้ชื่อว่า “วัดเขียนบางแก้ว” อีกอารามหนึ่ง แลวันพฤหัสบดี เดือน 8 ขึ้น 5 ค่ำ ปีกุกก อกศก พ.ศ. 1482 (จ.ศ.301) ที่จะทิ้งพระ เจ้าพระยากรงทองก็พาพระมหาธาตุแลก่อพระเชตุพลวิหารขึ้นพร้อมกันทั้ง 3 อาราม (ศรีวรวัตร (พิณ จันทโรจวงศ์), 2463)

จากข้อมูลที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ในดินแดนภาคใต้ มีพระบรมธาตุที่มีความสำคัญกระจายอยู่ทั่วแทบทุกจังหวัด ในงานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาถึงประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และความสำคัญของพระธาตุสำคัญที่ปรากฏในพื้นที่ 3 จังหวัดในภาคใต้ คือ พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และพระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ซึ่งล้วนมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้นย่อมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของพระธาตุต่าง ๆ ในภาคใต้ที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในภาคใต้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของพระธาตุที่สำคัญในภาคใต้ จึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันสำคัญของชาติ และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของอนุชนรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของพระธาตุแดนใต้
2. เพื่อศึกษาความเชื่อของชุมชนในภาคใต้ที่มีต่อพระธาตุแดนใต้
3. เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของพระธาตุแดนใต้ที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้
 - 1.1 ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุแดนใต้

1.2 ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับ พระธาตุแดนใต้

2. ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับพระธาตุแดนใต้ ใน พื้นที่ศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง จำนวน 18 รูป/คน (พระภิกษุ 14 รูป / ขวรวาส 4 คน)

3. ขั้นตอนการประมวลผลและเรียบเรียง เป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการนำข้อมูลจาก ขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น มาทำการวิเคราะห์ประมวลผล เรียบเรียง และสรุป เพื่อเขียน งานวิจัยให้ถูกต้องและตอบวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบต่อไป

4. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และความสำคัญของพระธาตุแดนใต้” มีผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ของพระธาตุแดนใต้ สรุปผลได้ดังนี้

1.1 พระบรมธาตุไชยา เป็นพุทธเจดีย์แบบสมัยศรีวิชัย ที่มีความเก่าแก่ สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1200 เป็นที่บรรจุพระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และส่วนต่าง ๆ ของพระบรมธาตุ สร้างด้วยฝีมือช่างสมัยศรีวิชัย เป็นศิลปกรรมชั้นยอดเยี่ยมมีอายุนับ พันปี นักวิชาการสันนิษฐานว่า มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 ในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย เจริญรุ่งเรือง ยังไม่ปรากฏประวัติการสร้างและผู้สร้างที่ชัดเจน

1.2 พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน โดยมีตำนานและคัมภีร์ต่าง ๆ อธิบายถึงประวัติการก่อสร้างและผู้ก่อสร้างที่ใกล้เคียงกัน คือ พระเจ้าศรีธรรมโศกราช แต่ยังไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่ชัดว่า ใครเป็นผู้สร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชและสร้างขึ้นในสมัยใด

1.3 พระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว เป็นพระมหาธาตุเจดีย์ที่เก่าแก่ของจังหวัดพัทลุง ในเชิงประวัติศาสตร์ของการสร้างพระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว ไม่สามารถยืนยันได้ ชัดเจนว่าใครเป็นผู้สร้าง และสร้างขึ้นในสมัยใด เนื่องจากข้อมูลที่มีอยู่เป็นข้อมูลที่อ้างอิงจากตำนานและจากพงศาวดารที่ยังขัดแย้งกันอยู่

2. ความเชื่อของชุมชนในภาคใต้ที่มีต่อพระธาตุแดนใต้ สามารถแยกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ 2.1) ความเชื่อด้านประวัติศาสตร์ 2.2) ความเชื่อด้านขนบธรรมเนียมประเพณี 2.3) ความเชื่อด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม 2.4) ความเชื่อด้านจิตใจ และ 2.5) ความเชื่อด้านบุคคลและวัตถุที่เกี่ยวข้อง ชาวภาคใต้มีความเชื่อในพระธาตุแดนใต้ทั้ง 3 องค์ ทั้งในส่วนที่เป็นความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ และความเคารพศรัทธาของบุคคลและศาสนวัตถุที่เกี่ยวข้อง

ชาวภาคใต้มีความเชื่อความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระธาตุแดนใต้อย่างมั่นคงจนก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการสักการบูชาองค์พระธาตุเป็นประจำทุกปี ได้แก่ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสวดด้าน ประเพณีไหว้พระบรมธาตุนครในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา

3. ความสำคัญของพระธาตุแดนใต้ที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในภาคใต้ พระธาตุแดนใต้ทั้ง 3 องค์ ได้แก่ พระบรมธาตุไชยา พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และพระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว เป็นศูนย์รวมแห่งพลังศรัทธาของชาวภาคใต้ ชาวภาคใต้มีการแสดงออกซึ่งพลังศรัทธาที่มีต่อพระธาตุแดนใต้ผ่านทางประเพณีวัฒนธรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับพระธาตุแดนใต้ เช่น การแสดงความเคารพสักการบูชาพระธาตุแดนใต้ การอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมแก่ชนรุ่นหลัง และการบูรณปฏิสังขรณ์ ซึ่งล้วนแล้วเกิดจากพลังแห่งความเลื่อมใสและความศรัทธาทั้งสิ้น ดังนั้น พระธาตุแดนใต้ จึงเป็นศูนย์รวมแห่งความสำคัญในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของชาวภาคใต้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และความสำคัญของพระธาตุแดนใต้” มีผลการศึกษสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ของพระธาตุแดนใต้ พบว่า พระธาตุแดนใต้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ผู้วิจัยจึงแยกอภิปราย ดังนี้

1.1 พระบรมธาตุไชยา เป็นพุทธเจดีย์แบบสมัยศรีวิชัย มีความเก่าแก่สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในราว พ.ศ. 1200 เศษ เป็นพระบรมธาตุที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นที่บรรจุพระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ถูกสร้างขึ้นด้วยฝีมือช่างสมัยศรีวิชัยมีอายุนับพันปี นักวิชาการสันนิษฐานว่า มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 ในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย เจริญรุ่งเรือง สอดคล้องกับข้อมูลในหนังสือที่ระลึกงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทานมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พุทธศักราช 2549 ที่อธิบายว่า เจดีย์พระบรมธาตุไชยา มีลักษณะเดียวกันกับเจดีย์แบบศรีวิชัยและเป็นเจดีย์องค์เดียวในปัจจุบันที่สมบูรณ์ มีความสูงจากฐานใต้ดินถึงสุดยอด 24 เมตร ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมย่อเก็จ ขนาดฐานวัดทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกยาว 13 เมตร จากทิศเหนือถึงทิศใต้ ยาว 18 เมตร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , 2549)

1.2 พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นพระบรมธาตุเจดีย์คู่บ้านคู่มือนครศรีธรรมราช มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาคู่กับการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช จากตำนานและเอกสารต่าง ๆ ที่กล่าวถึงการสร้างเมืองนครศรีธรรมราชก็ล้วนผูกโยงไปถึงการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยเสมอ โดยอธิบายว่า ผู้สร้าง คือ พระเจ้าศรีธรรมมาไตรราช ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของประภัสสร ชูวิเชียร ที่ศึกษาเรื่อง พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชกับ

การวิเคราะห์ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ผลจากการวิเคราะห์พบว่า สามารถคลี่คลายประเด็นปัญหาขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ออกเป็น 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ 1) องค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ได้รับการสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกในห้วงเวลาพุทธศตวรรษที่ 18 โดยได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบจากเจดีย์ระดับ “มหาสถูป” ของลังกาในช่วงพุทธศตวรรษเดียวกันมาผสมผสานกับรูปแบบของสถาปัตยกรรมศิลปะศรีวิชัยที่พบในภาคใต้ของประเทศไทย การใช้รูปแบบของเจดีย์ในศิลปะลังกาผสมกับศิลปะในท้องถิ่นเช่นนี้ ได้พบตัวอย่างอยู่ในศิลปะพุกามในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกันด้วย ส่วนการซ่อมแซมองค์พระบรมธาตุเจดีย์และสิ่งก่อสร้างในอาณาบริเวณโดยรอบเชื่อว่าเกิดขึ้นในสมัยอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ 2) เจดีย์รายทรงปราสาท ที่ตั้งอยู่บริเวณนอกระเบียงคดด้านทิศตะวันออกของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นแบบจำลองของพระบรมธาตุเจดีย์องค์เดิมในศิลปะศรีวิชัย แท้จริงแล้วเป็นเจดีย์รายที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 22 - 23 และ 3) องค์พระบรมธาตุเจดีย์ตั้งแต่สมัยแรกสร้าง น่าจะมีฐานะเป็น “มหาสถูป” ที่ตั้งอยู่ภายนอกเมืองตามแบบของลังกา จนกระทั่งอยุธยาได้เข้ามามีบทบาทต่อเมืองนครศรีธรรมราชในพุทธศตวรรษที่ 19 - 20 จึงเปลี่ยนแปลงฐานะของพระบรมธาตุเจดีย์ให้เป็น “พระมหาธาตุ” ที่ตั้งอยู่ในใจกลางเมือง (ประภัสสร ชูวิเชียร, 2547)

1.3 พระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว เป็นพระมหาธาตุเจดีย์ที่เก่าแก่ของจังหวัดพัทลุง มีประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และความสำคัญของชาวจังหวัดพัทลุง เป็นพระธาตุคู่เมืองพัทลุงมาตั้งแต่แรกสร้างเมืองพัทลุง ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของเยียมยง สุริกิจบรรหาร ที่ได้กล่าวถึงเรื่องราวการสร้างพระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้วไว้ว่า สมุทสฺส (จ.ศ.) 651 ศก ระกานักขัตตรเอิกศก จำเดิมแต่แรกตั้งเมืองพัทลุง ครั้งเมื่อตั้งพระวัดเขียน วัดสทิง และสทิงพระ คณะสามปาแก้วอนุโลม เป็นหัวเมืองสทิงพระ อนึ่งเมืองพัทลุงเมื่อแรกแต่เดิมนั้น สทิงพระเป็นเมืองกรุงพาราณสีและเจ้าพระญาสทิงพระนั้นชื่อ เจ้าพระญากรุงสทิง ตั้งแต่นั้นตราบเท่าพระพุทธศักราชได้ 500 ปี อยู่ ณ บางแก้ว ครึ่งวันพลุ่สบัติ เดือน 8 ขึ้น 5 ค่ำ กุณเอกศก จ.ศ. 361 ม.ศ. 921 จึงเจ้าพระยากรุงทอง ณ สทิง ทำพระมหาธาตุ ณ สทิงบริบูรณ์พร้อมทั้ง 3 อาราม และก่อเป็นเขตพนทั้ง 3 อาราม (เยียมยง สุริกิจบรรหาร, 2505)

2. ความเชื่อของชุมชนในภาคใต้ที่มีต่อพระธาตุแดนใต้ พบว่า ความเชื่อของชุมชนในภาคใต้ที่มีต่อพระธาตุแดนใต้ สามารถสรุปเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ 2.1) ความเชื่อด้านประวัติศาสตร์ 2.2) ความเชื่อด้านขนบธรรมเนียมประเพณี 2.3) ความเชื่อด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม 2.4) ความเชื่อด้านจิตใจ และ 2.5) ความเชื่อด้านบุคคลและวัตถุที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของตรีชฎา รักษ์บางแหลม ที่ศึกษาเรื่อง ความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ ความเชื่อ

เกี่ยวกับการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับหุ้มทองคำปัลลียอดพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ไม่มีเงา ความเชื่อเกี่ยวกับตะปูสังฆาวร ความเชื่อเกี่ยวกับ กาสีเหล้า ความเชื่อเกี่ยวกับพระอรหันต์รักษาทิศ ความเชื่อเกี่ยวกับช่างรักษาพระบรมธาตุเจดีย์ ความเชื่อเกี่ยวกับเจดีย์เก็บอัฐิ ความเชื่อเกี่ยวกับรูปเคารพได้ พระปัญญา พระพวย พระแอต พระศรีอาริย์เมตไตรย พระนางเหมชาลาและพระทนต์กุมาร พระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระบุญมาก ความเชื่อเกี่ยวกับวัดอุสสถานอื่น ๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปบาทจำลอง ความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีมหาโพธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับสถูปบรรจุอัฐิพระเจ้าตากสินมหาราช ส่วนประเพณีที่เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่ามี 3 ประเพณี คือ ประเพณีสวดด้าน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ และประเพณีตักบาตรรูปเทียน แต่ละประเพณีมีวันเวลาที่ปฏิบัติ ประวัติความเป็นมา ความมุ่งหมาย ขั้นตอนการปฏิบัติ และคุณค่าของประเพณีอย่างเด่นชัด ความเชื่อและประเพณีเหล่านี้ให้คุณค่าทางด้านสังคมสัมพันธ์ ตลอดจนคุณค่าด้านคุณธรรมต่าง ๆ เช่น คุณค่าทางด้านคารวะธรรม คุณค่าทางด้านความสามัคคี คุณค่าทางด้านความกตัญญู เป็นต้น (ตรีชฎา รักษาบางแหลม, 2540)

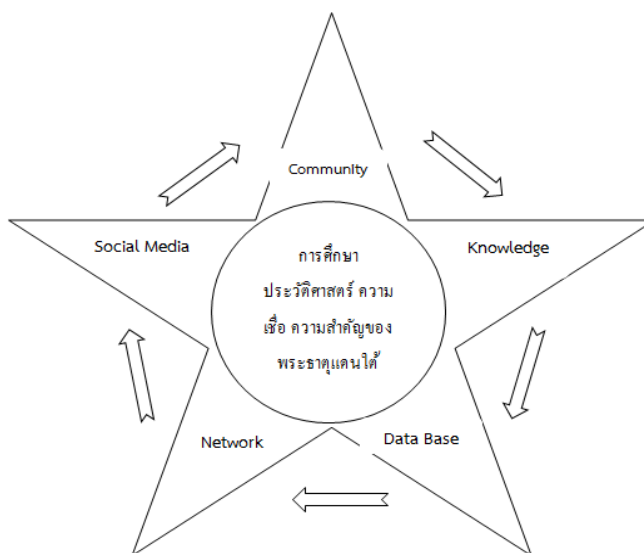
3. วิเคราะห์ความสำคัญของพระธาตุแดนใต้ที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในภาคใต้ พบว่า พระธาตุแดนใต้ทั้ง 3 องค์ ได้แก่ พระบรมธาตุไชยา พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และพระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว เป็นศูนย์รวมแห่งพลังศรัทธาของชาวภาคใต้ สามารถสรุปได้ 5 มิติ ได้แก่ 3.1) มิติแห่งความเป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ 3.2) มิติประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวภาคใต้ 3.3) มิติความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวภาคใต้ 3.4) มิติของการสักการบูชาของชาวภาคใต้ และ 3.5) มิติศูนย์รวมแห่งพลังศรัทธาของชาวภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูวรเจตยาภิรักษ์ (นิรันดร์) ที่ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาศาสนาและความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านแก่งที่มีต่อพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก่งอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า พระธาตุหนองสามหมื่น เชื่อว่าเป็นพระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ตามตำนานกล่าวว่าน่าจะสร้างประมาณ พ.ศ. 500 ในสมัยเดียวกันกับพระธาตุบังพวน โดยพญาจันทบุรี แห่งนครเวียงจันทน์ ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชขัตติย์แห่งนครเวียงจันทน์ได้บูรณะขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2101 ซึ่งมีรูปแบบทางด้านศิลปกรรม ที่ได้พัฒนาการสืบต่อมาจากพระธาตุบังพวนและพระธาตุวัดเทพพลประดิษฐาราม จังหวัดหนองคาย พระธาตุหนองสามหมื่นมีความสำคัญทางด้านศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ประชาชนชาวตำบลบ้านแก่งมีความเชื่อว่า พระธาตุมีความศักดิ์สิทธิ์มาก มีเทวดาอารักษ์สถิตอยู่ สามารถลดบันดาลให้ผู้มีศรัทธาซึ่งกระทำการสักการบูชาแล้วแคล้วคลาดปลอดภัย เป็นสิริมงคลทั้งต่อตนเองและครอบครัว จึงได้มีจัดพิธีกรรมการบูชาพระธาตุเป็นบุญประเพณี ประจำปีอีกด้วย คือพิธีเจริญพระพุทธมนต์สมโภช พิธีสงฆ์ พิธีถวายดอกไม้ธูปเทียน บูชาพระธาตุ พิธีบวงสรวง พิธีรำถวาย พิธีจุดบั้งไฟถวาย พิธีถวายปราสาทผึ้ง พิธีก่อพระเจดีย์ทราย และ

พิธีเปลี่ยนผ้าห่ม ซึ่งได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานจนเท่าทุกวันนี้ (พระครูวรเจตยาภิรักษ์ (นิรันดร์), 2554)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และความสำคัญของพระธาตุแดนใต้” สามารถสรุปเป็นโมเดล “CKDNSC” ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดล CKDNSC

จากภาพข้างต้น ผู้วิจัยได้ตกผลึกเป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการส่งเสริมพระธาตุแดนใต้ให้ดำรงเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในอนาคตอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียด ดังนี้

C = Community หมายถึง ชุมชนที่อยู่รอบบริเวณที่ตั้งของพระธาตุแดนใต้ จะต้องศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และความสำคัญของพระธาตุ เพื่อนำไปสู่การทํานุบำรุงรักษาพระธาตุให้คงอยู่ ชุมชนต้องเอาใจใส่และให้ความร่วมมือในกิจกรรมและงานประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัพระธาตุ

K = Knowledge หมายถึง องค์ความรู้เกี่ยวกับพระธาตุแดนใต้และประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัพระธาตุทั้ง 3 องค์ ที่ชุมชนในบริเวณพื้นที่พระธาตุประดิษฐานอยู่ต้องศึกษาเรียนรู้

D = Data Base หมายถึง ฐานข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความเชื่อ และความสำคัญของพระธาตุแดนใต้ รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุที่ได้รับการบันทึก จัดเก็บ ในรูปแบบที่สามารถสืบค้นได้โดยง่าย

N = Network หมายถึง เครือข่ายของชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุแดนใต้ที่เชื่อมโยงถึงกัน โดยทุกภาคส่วนสามารถติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ กัน ได้ตลอดเวลา

S = Social Media หมายถึง ช่องทางในการสื่อสารสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงถึงกัน สามารถถ่ายทอดข้อมูลต่าง ๆ ถึงกัน รวมถึงเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไปสู่สาธารณชนได้อย่างรวดเร็ว

หากทุกองค์ประกอบที่กล่าวมา มีการประสานเชื่อมโยง โดยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีการประชุมปรึกษาหารือ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่นำไปสู่การบริหารจัดการอย่างถูกต้อง จนชุมชนรู้สึกตระหนักถึงความเป็นสมมติที่สำคัญของชุมชน เป็นสมมติที่สำคัญของชาติ ผู้วิจัยเชื่อว่า พระธาตุแดนใต้ทั้ง 3 องค์ ได้แก่ พระบรมธาตุไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และพระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง จะเป็นมรดกอันล้ำค่า มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ฝังลึกในจิตใจของผู้คน เป็นศูนย์รวมพลังศรัทธาของชุมชนอย่างยั่งยืน และเป็นมรดกสมมติที่สำคัญยิ่งของประเทศไทย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

พระธาตุแดนใต้ในงานวิจัยนี้ หมายถึง พระธาตุ 3 องค์ ที่ประดิษฐานอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และพระมหาธาตุวัดเขียนบางแก้ว จังหวัดพัทลุง เป็นพระธาตุเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานซึ่งปรากฏในตำนานของแต่ละจังหวัด ชุมชนในภาคใต้ต่างมีความเชื่อความศรัทธาในองค์พระแดนใต้ ทั้งในส่วนที่เป็นความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่และความเคารพศรัทธาของบุคคลและศาสนวัตถุที่เกี่ยวข้อง ชาวภาคใต้มีความเชื่อความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระธาตุแดนใต้อย่างมั่นคงจนก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับการสักการบูชาองค์พระธาตุเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้น พระธาตุแดนใต้มีความสำคัญต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในภาคใต้ เป็นศูนย์รวมแห่งพลังศรัทธาของชาวภาคใต้ โดยชาวภาคใต้มีการแสดงออกซึ่งพลังศรัทธาที่มีต่อพระธาตุแดนใต้ผ่านทางประเพณีวัฒนธรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุแดนใต้ตลอดมา จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ตกผลึกเป็นองค์ความรู้ใหม่ว่า การที่จะทำให้พระธาตุแดนใต้ดำรงเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในอนาคตอย่างยั่งยืนยาวนานนั้น จะต้องดำเนินการตาม MODEL CKDNSC ในส่วนของข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ทุกฝ่ายตั้งแต่ระดับบุคคล

ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสังคมจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้อง ดูแล อนุรักษ์ และถ่ายทอดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาเกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์พระ ธาตุแดนใต้สู่ลูกหลานชาวภาคใต้เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และปกป้องรักษาให้คงอยู่ คู่บ้านคู่เมืองต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2525). ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ บทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์.
- กรมศิลปากร. (2525). พระบรมธาตุไชยา. กรุงเทพมหานคร: ยูไนเต็โปรดักชั่น.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์คุรุสภา.
- ตรีชฎา รัชชบางแหลม. (2540). ความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดี ศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ประภัสสร ชูวิเชียร. (2547). พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชกับการวิเคราะห์ด้าน ประวัติศาสตร์ศิลปะ. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ศิลปะ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปราโมทย์ ทศนาสุวรรณ. (2534). จังหวัดของเรา 14 จังหวัดภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- พระครูวรเจดียงารักษ์ (นิรันดร์). (2554). การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านแก่งที่มี ต่อพระธาตุหนองสามหมื่น ตำบลบ้านแก่ง อำเภอกงเขี้ยว จังหวัดชัยภูมิ. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2549). หนังสือที่ระลึกงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พุทธศักราช 2549 ณ วัดพระบรมธาตุไชยาราช วรวิหาร. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เยี่ยมมยง สุรกิจบรรหาร. (2505). เล่าความเป็นเส้นทางเดินไปสู่กรุงสทิงพาราณสีโบราณ : พระอโศกเตศวรโพธิสัตว์, พระโพธิสัตว์ผู้มองดูโลกด้วยความเมตตาจิต. สงขลา: โรง พิมพ์วินิจการพิมพ์.
- ศรีวรวัตร (พินิจ จันทโรจวงศ์). (2463). ประชุมพงศาวดารภาคที่ 15 พงศาวดารเมืองพัทลุง ฉบับพิมพ์แจกในงานปลงศพ นายใหม่ มั่นนะประเสริฐ ปีออก พ.ศ. 2463. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรณาการ.